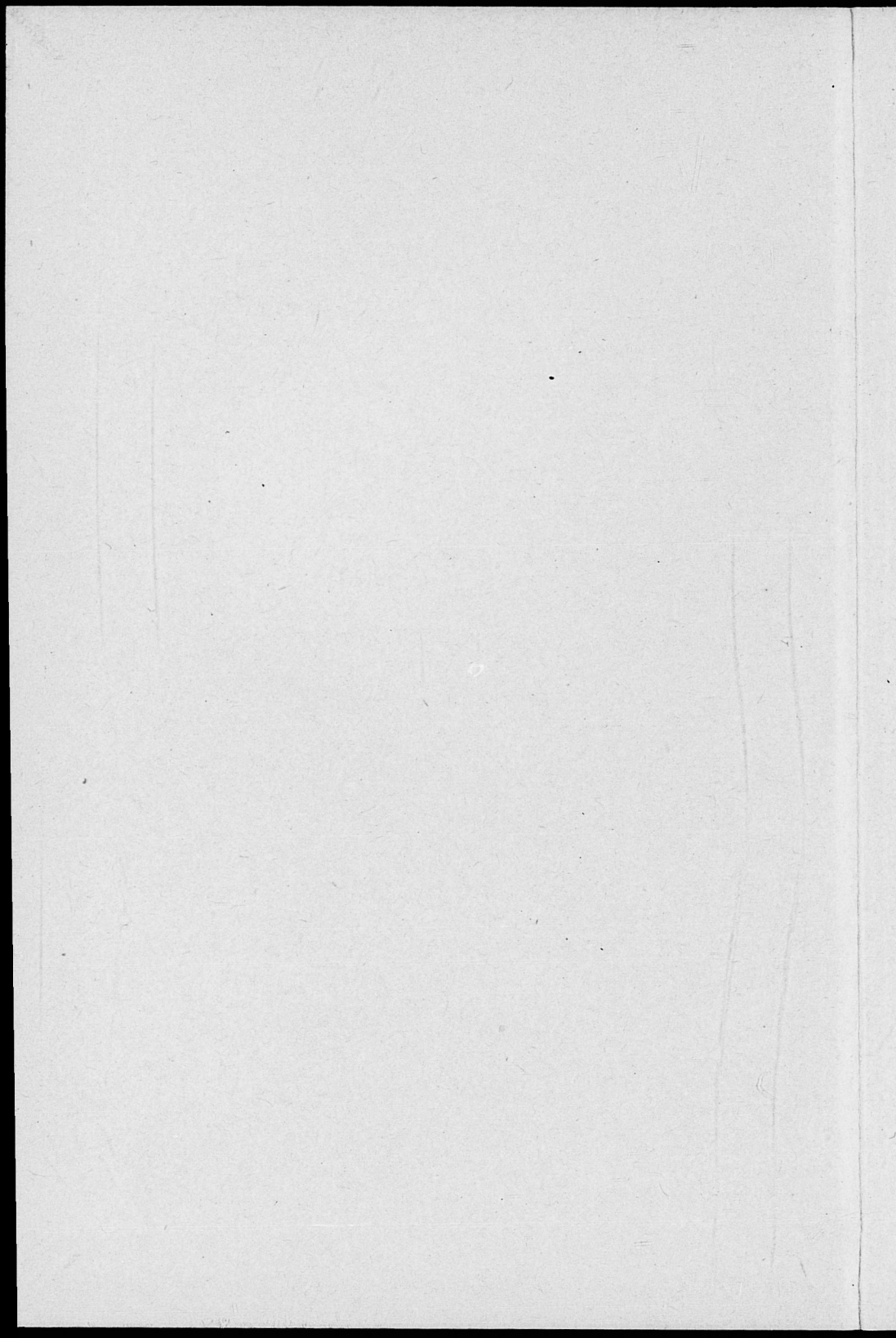
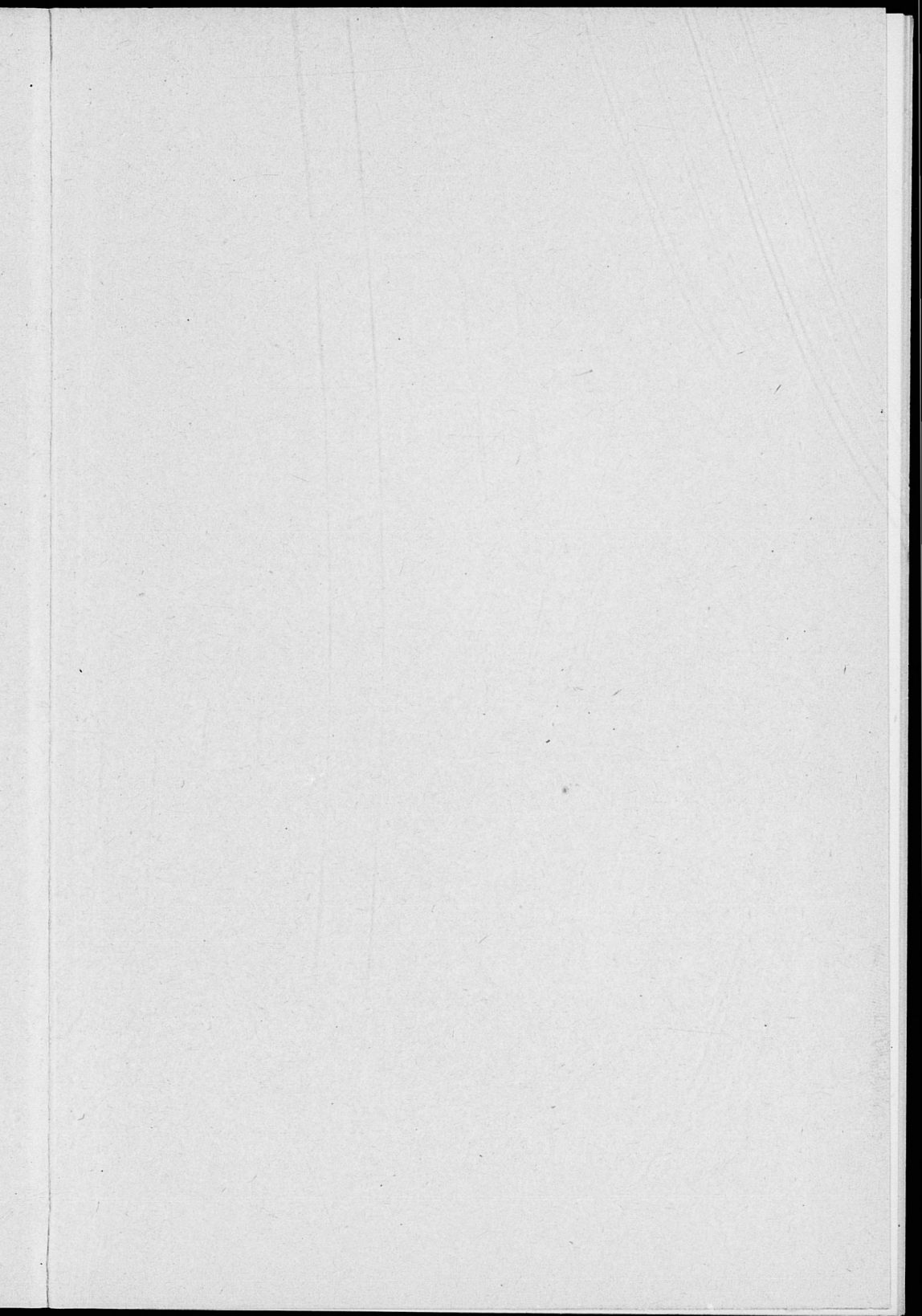

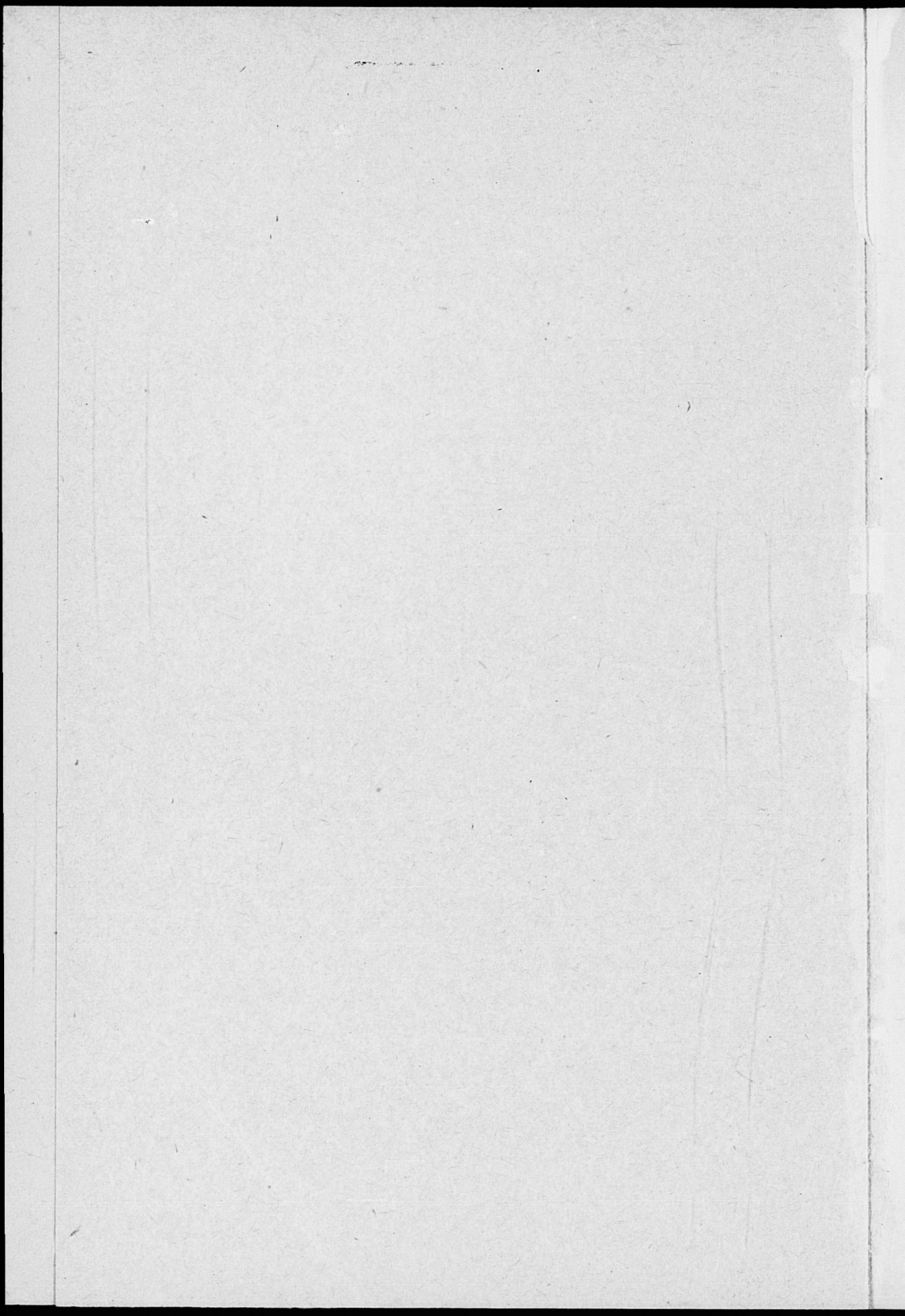
214

D

34 2

214. D. 34 ²

Glabe's
Limb.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

Plaatsnamen en op

Rode Rade.

Rode-Rade.

Daar de geographische verbreiding van deze namen zich ver buiten onze grenzen uitstrekt, heb ik, ter verklaring van den naam en ten einde de geschiedenis van de ontwikkeling van deze woorden en het hierdoor uitgedrukte begrip uiteen te zetten, mij genoodzaakt gezien het gansche gebied dezer namen in mijn onderzoek te begrijpen. Dientengevolge vindt de lezer hier, ter verklaring dezer nederlandsche namen en hunne samenstelling met andere, ook de namen op *rode* uitgaande, die buiten onze grenzen gelegen zijn, voor zooverre het mij mogelijk was ze na te sporen.

De oudste plaatsnamen toch, met ouderen vorm van dit woord samengesteld, zijn ontstaan lang voor Nederland de gedaante had, waarin het ons bekend is; zij moeten ontstaan zijn in, of zeer kort na den tijd, waarvan Tacitus ons in zijn *De Moribus Germanorum* c. 4 verhaalt, volgens Hoofts vertaling, „toen de bodem van Germanië over het algemeen ôf ijselijk was door de bosschen, ôf leelijk door de poelen.“

Westelijk van den Rijn en zuidelijk van de Waal was het land nog in den tijd van Caesar voornamelijk ¹⁾ bewoond door keltische stammen, terwijl de oostelijk en noordoostelijk gelegen streken ingenomen waren door eene germaansche bevolking. Deze had, toen zij zich het eerst hier vestigde, de vruchtbare dalen in bezit genomen, waar de weidegrond voedsel leverde voor de kudden, terwijl het hooger gelegen woud hun jachtveld was en tevens het materiaal voor woningbouw en brandstof verschaftte. Zoo kwam de vruchtbare dal- en weidegrond reeds vroeg in eigen bezit, terwijl de dichte wouden en hooger gelegen heidevelden door verschillende oorzaken langer onverdeeld en woest bleven. Van deze groote uitgestrektheid woeste gronden en wouden kon ieder bewoner der nabij gelegen plaatsen gebrui-

¹⁾ Zie Caesar de B. G. I, 1, IV, 6 en 10. Dat er echter hier en daar westelijk van den Rijn reeds enkele Germanen gevonden werden blijkt uit de B. G., II, 4 en VI, 32: *Segni Condrusique ex gente et numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Treverosque, legatos ad Caesarem miserunt, oratum, ne se in hostium numero duceret neve omnium Germanorum, qui essent citra Rhenum, unam esse causam iudicaret.*

ken wat hem noodig dacht; men hieuw het hout, dreef er de chapen of en jaagde er, waar men verkoos, doch aan eigenlijke inbezitneming werd niet gedacht.

Allengs echter dwong de vermeerdering der bevolking in de lagere en vettere streken om ook die gronden te ontginnen, die niet zonder groote moeite en vlijt de vruchten gaven, welke voor het levensonderhoud noodig waren. Daarbij kwam dat de politieke toestanden aanmerkelijk veranderd waren; de uitbreiding der volken van germaanschen stam, die de inbezitneming van groote streken, die vroeger uitsluitend door Kelten bewoond waren, ten gevolge gehad had, de vestiging binnen zekere grenzen onder meer gecentraliseerd gezag had den Germaan gedwongen het zwerven of het veranderen van woonstede om beter en vruchtbaarder grond te zoeken, dat hun vroeger eigen geweest was, te staken. En nu dwong de nood om ook gedeelten van de groote wouden in cultuur te brengen, hetzij om er weidegrond of om er bouwgrond van te maken.

Aan de ontginning der woeste gronden moest dus het vellen van het hout voorafgaan en zoo ontstond de *roding* in de tijden toen de uitgestrektheid woeste boschgrond nog zoo groot was, dat niemand er zich om bekommerde dat een ander zich hiervan een stuk te eigen bate toeëigende. Inama-Sternegg wil uit de namen der oudste rodingen opmaken „*dass der älteste Ausbau im Stammlande durch die Genossenschaft erfolgte und dass erst später der Adel und die Kirche (überhaupt der grosse Grundbesitz) seine colonisatorische Mission übernahm.* Hij voegt er echter — m. i. zeer terecht — bij „*es ist aber schwer zu entscheiden, wie weit dabei eine eigentlich genossenschaftliche Leistung vorhanden war.*

Rodingen toch van enkele personen komen vrij vroeg voor. Zoo wordt er in 801 melding gemaakt van vijftien mannen, die roden by Fulda, elders weder van twee personen. (Dronke Cod. Dipl. Fuld. 165 en 471).

Wanneer men achterstaande lijst van namen op *rode* doorziet, dan zal men bevinden dat het aantal samenstellingen met namen van personen zeer groot is en er slechts een enkele maal persoonsnamen in meervoudsvorm worden aangetroffen, terwijl bovendien, — uitgezonderd enkele namen als *rode enz.* zonder samenstelling, — die als *Ekkileivesroth, Ralheri sartis (Relterath), Radolverothe, Bernhardesrothe* (uit 846, 943, 994 en 961) en dergelijke tot de oudste namen behooren.

Oorspronkelijk is het roden zeker het recht geweest van elken ingezetene of bewoner eener streek, nl. van iemand, die alle rechten bezat van een *commarcanus*, of zooals later van een volgewaard markgenoot. In de 8e en 9e eeuw althans schijnen de rechten om te roden nog niet beperkt

te zijn. De *lex Burgundionum* (ed. Herold) zegt: *si quis tam Burgundio quam Romanus in communi sylva exartum fecerit, exartum quod fecit remota hospicium communiione possideat*, en volgens Beiersch recht *habeo testes qui hoc sciunt quod labores de illo campo semper tuli, nemine contradicente exartavi, mundaci, vossedi*, benevens een Weisthum van Phronton uit Schwaben⁴ *wann ire gut freie gut sint, als si dann ir vordern usz wilden walden erreutt haben* (Gr. VI, 299), als ook Trad. Sang. II, 426 *omnem utilitatem, id est in pascuis, in aedificationibus, in lignis caedendis et in omnibus rebus, quibus homo in communi saltu uti potest, utendi potestatem habeamus. Et si quid in eodem saltu adhuc minime sit comprehensum comprehendendi potestatem habeamus absque ullius infestatione*. Al deze en dergelijke plaatsen kunnen getuigen, dat in die dagen de woeste grond en het woud door diegenen, die hieraan hunne moeite wilden ten koste leggen, mochten ingenomen worden. Van de 7e en 8e eeuw vindt men in oorkonden sporen der roding, die al naarmate men verder komt en op zich zelve, en in plaatsnamen talrijker worden.

Zoolang de markgenooten vrij recht tot roding hadden, kon uit den aard der zaak door hen, die het grootste bezit en de meeste macht hadden, meer van de woeste gronden ontgonnen worden, dan door de minderen; van daar dat de groote heeren of de adel en de kloosters, voor zoover zij als deelgenooten in de algemeene gronden konden optreden, meer door hunne hoorigen konden doen ontginnen dan de gewone „*buer*.” Deze rodingen werden door hen aan deze hoorigen ter woonstede overgelaten, ten einde gemakkelijk verder met de roding te kunnen voortgaan en zoo het grondgebied van den heer of van de kerk gemakkelijk te kunnen uitbreiden. Sporen hiervan vindt men in Capit. Aquisgr. d. d. 813, waarin bepaald wordt: „*detur villicis nostris silva ad stirpandum ut nostrum servitium immelioretur* en Lacombl. Urk. I, 2° *exceptis agris, qui inibi ante exstirpati sunt a patribus aut ab hominibus nostris*.

Ook in Engeland was zulks het geval, zooals b.v. in het Domesday book of St. Pauls: *cotarii tenent de novis essartis*.

Aanvankelijk waren de kotters of katers grootendeels hoorigen van heeren of van de kerkelijke gestichten; allengs echter kwamen hierbij ook jongere zonen, wier oudere broeders het vaderlijk erf kregen, en die zelf grond en erf moesten verwerven. Ook in de plaatsnamen op *rode*, vooral in die, welke met *nomina propria* op *ing* zijn saamgesteld, vindt men sporen van deze oude toestanden terug.

Dikwijls doet zich ook het geval voor, dat eene groote roding met verscheidene huizen en bewoners door den eigenaar aan een klooster ge-

schonken wordt, of dat een vrije zijne bezitting aan het klooster schenkt en het zelf tegen een cijns verder blijft bewonen of eene nieuwe roding begint. Dergelijke handelingen hadden uit den aard der zaak meestal eene verandering in den naam ten gevolge. Zoo vindt men sommige plaatsen, die eerst alleen rode genoemd worden of met een eigenaam samengesteld zijn, later met een klooster of kerknaam verbonden.

Een der eerste beperkingen van het recht van vrije roding was, toen onder de frankische koningen uit het huis van Herstal het woud in sommige streken als rijksgebied werd aangemerkt, en het roden in de koninklijke wouden om verschillende redenen verboden werd, of slechts aan enkelen werd toegestaan. In sommige dezer streken waren het ook coloni uit andere gouwen, aan wie, dikwijls uit politieke beginselen, de vestiging en roding werd bevolen. Karel de Groote o. a. verplaatste verscheiden saksische gezinnen in frankische streken, aan wie hij de roding in dergelijke wouden opdroeg, en omgekeerd zond hij Franken in de Saksenlanden of schonk hij gronden, waaruit hij de saksische bewoners had weggenomen, aan de kerk of aan frankische graven of vassallen. Dit blijkt o. a. uit Ann. Lauresh. min. d. d. 794 *Saxones obtinuit et tertium de eis hominem in Franciam educens collocavit* en uit Ann. Lauresh. 799, *Carolus tulit multos Saxonorum cum mulieribus et infantibus et collocavit eos per diversas terras in finibus suis et ipsam terram divisit inter fideles suos, episcopos, presbyteros, comites et alios vassos suos*; zoo bericht ook eene oorkonde van Fulda d. d. 811 van een Saks *Amalungus*, die in dat jaar verplaatst werd en naar Hessen kwam *ad locum, qui dicitur Waldisbechi inter Viseraha et Fuldaha*, waar hem een deel werd toegewezen *de silva, quae vocatur Boconia*. Op dergelijke wijze zijn er rodingen door Saksen in frankische streken en door Franken in saksische streken tot stand gekomen, rodingen die aanleiding gaven tot de verbinding der namen *Frank* of *Sachs* met algemeene namen als *rode*, *hagen*, *hausen* e. a.

Ook buiten de germaansche grenzen in het Wenden- en Slavenland zijn zoo door germaansche colonisten rodingen en met rode samengestelde germaansche plaatsnamen ontstaan.

Van de 9^e tot de 12^e eeuw schijnt het aantal rodingen zeer sterk te zijn toegenomen; het aantal plaatsen op rode wordt in die jaren steeds talrijker, hoe verder men komt. Ook de markeboeken en Weisthümer maken er voortdurend meer melding van. Langzamerhand is het aantal zoo toegenomen, naar het schijnt, dat ook de markgenootschappen en hofhoorige marken besluiten nemen om het roden te beperken, soms zelfs om het geheel te verbieden in de 13^e eeuw vindt men dan ook verschillende

markenrechten in Neder-Duitschland en Midden-Duitschland, die het roden of geheel verbieden, of het beperken tot het uitroeien van struiken en struweelen, terwijl het op zware straffen verboden was aan het opgaande hout te raken. Zoo bepaalt een Beiersch Weisthum van 1410 *das niemantz in den vorst oder löhern reuten sol weder zu ackern noch zu wisen en een uit Hessen item so sich niemands des hogen geweldts gebruchen . . . und sol in den lenholz und in dem hogen geweldt nit heidtschinden, nit woisten, noch roden, noch kolen, uf die hoichste wette.* (Gr. Weisth. VI, 196, I, 640). In een paar Weisthümer uit Noord-Duitschland zijn de straffen al zeer streng; b. v. in een holtingdag van het Steinwedeler Wald bij Lüneburg van 1530, wordt de vraag gesteld: *Wen einer wische (weide) rodede sonder urchlaub, wissen und willen des holzgreven* — hoe zal men hem straffen? en het antwoordt luidt: *gefunden: man sol ihme nehmen was er hat, und stecken ihme einen spoen in den rücken und werfen mit der axen darnach, es seie gleiche viel, man treffe den kerrel oder den spoen; terwijl in de holting te Harenberg als antwoord op de vraag der einen heister wijjede, wie hoch derselbe soll gestrafet werden?* tot antwoord gegeven wordt: *man solle dem thäter das eingeweide aus dem leibe schneiden und daran knüpfen, und ihn so lange umb den heister herumjagen bis er wieder bewunden wird.* (Weisth. VI. 737, III. 285).

Waar de wouden aan de kloosters geschonken waren, zooals op verscheiden plaatsen in, en noordelijk van den Elzas, in den Eifel en op sommige plaatsen in Hessen, daar hing het van den abt of prior van het klooster af, of leeken of kloosterlingen zouden roden en in hoeverre de roding beperkt werd. Waar in Hessen of Zwitserland zulke rodingen door kloosterlingen werden ondernomen, vindt men dikwijls namen met *-zel* en *-zelle*, waarvoor men elders *rode* vindt, doch samengesteld met woorden als *klooster, abt, bisschop* e. a.

Het doel, waarvoor de roding der bosschen plaats had, was om er *acker* of *wisch*, bouwland of weide, van te maken, of wel om er een molen te plaatsen; dit laatste natuurlijk eerst, wanneer de gelegenheid en omstandigheden gunstig waren, doordat er zich reeds andere bewoonde rodingen of vruchtbaar land in de nabijheid bevond in de vierde plaats om van het hout kolen te maken — men vindt dan ook in verschillende Weisthümer *roden en kolen* samen genoemd en evenzeer komen in de plaatsnamen verbindingen van het woord *rode* met namen voor deze begrippen telkens voor.

Ook de wijze, waarop het roden geschiedde, was niet altijd dezelfde. In de latere markenboeken en Weisthümer vindt men alleen melding gemaakt van *roden met axt, bollaxt, hepe* en *stockhouwe* of *houwe* b. v. W.

II. 305. *Wer daz roete myt der hepen und darna myt der stochawwen*; in oudere oorkonden echter wordt nog bovendien van een ander middel gewag gemaakt, dat ook op enkele plaatsen ons in plaatsnamen is bewaard gebleven, nl. het roden door vuur of brand. Zoo in eene oorkonde van Breitenau van 1150, dat de rodetienden krijgt van alle plaatsen *quae ferro et igne depopulante per eos redduntur fructiferae*, en eene van 1250, waarbij het klooster Spieskappel een aan graaf Wigger von Ziegenhain toekomend deel van een bosch krijgt: *ita videlicet quod iam dicti fratres in silvam nobis cum eis communem exarsa parare amplius non attemptent*. (Arnold Aansiedlungen 563). Behalve bij *rode* komt dit woord *brand*, waarnaast ook hier en daar het gelijkbeteekenende *sang*, zoowel als op zich zelf staand woord als in samenstelling met andere woorden, zoo als *burgt*, *hof*, *berg*, in plaats- en persoonsnamen voor.

Voor het ontginnen der woeste gronden, het vellen der wouden, vindt men in latijnsche charters de woorden *exstirpare*, *stirpare*, *exartare*, *mundare*, *evellere*, *eradicare* en *novare*; de zaak zelf, de ontgonnen grond, wordt genoemd: een *novale*, *stirpus*, *exartum* of *exsartum* en *runcale*. Hiernaast staan nog *captura*, *comprehensio*, *proprium* benevens *septum* en *ambitus*, die niet volkomen hetzelfde uitdrukken, al worden zij soms in eerstgenoemde beteekenis gebruikt. Op dergelijke wijze staan *bivank*, *hagen*, *nieuwbroke*, *hd. neubruch* naast *rode*.

In de streken, waar het Romaansch in de taal de overhand had op het Frankisch, vindt men niet *rode* doch *essart*, meestal verkort tot *sart*, een woord ontstaan uit *exsartum*, beter *exsartum*. Dit woord is het part. praet. van *sarrio* i. e. *herbas inutiles sarculo evellere*, en heeft zijne beteekenis zoo zeer uitgebreid, dat *exsartum* in de middeleeuwen reeds *veld* of ontginning beteekende. Hiervan werd later het, in het latijn nog niet voorkomende, verbum *exsartare* gevormd.

Daar waar beide talen naast elkander gehoord worden, b. v. in België, zal men een plaatsnaam door den Frank *rode* of *rade* genoemd, onder den naam van *sart* bij de Walen bekend vinden. Zoo o. a. heet *St. Jansrade* in latijnsche bronnen *sartum sancti Joannis* en bij de Walen heden ten dage *St. Jeansart*. Met *ex* samengesteld is b. v. in Frankrijk *Les Essarts* in de Vendée e. a. Als geslachtsnaam, hiervan gevormd, komt voor *Des Essarts* in de 14e en 15e eeuw en nog tegenwoordig *Desessarts* en *Dusart*.

In de germaansche talen had men hiervoor verschillende woorden, van denzelfden wortel, met verschillend suffix en verschillend accent gevormd. Hiervan is ook gevormd een sterk werkwoord, dat ons slechts in enkele tijden bewaard is, maar dat in het Nederduitsch in zijn geheel geluid

moet hebben: *riōtan*, (*riūtān*), praet. *raut̃* (*róth*), *rudum*, part. *rodan*, in hd. *riodan*, *raud* (*ród*), *rutum*, *rotan*. Vgl. Lexer i. v. *rieten* (een vorm van het woord, die op geen enkele plaats voorkomt en niet bestaan heeft) en i. v. *ungeroten*.

Dezelfde afwisseling van *d* (hd. *t*) en *ḑ*, of *th* (hd. *d*, ags. *ḑ*) vindt men ook bij de substantiva, eene afwisseling, die aan het verschil van accent der voorafgaande lettergreep moet toegeschreven worden. Hierdoor komen voor vormen als *riuti* en *riuda*, (uit *riūtā*), ohd. *riuti* en *riuda* (Graff II, 489) hd. *ried* en *reuth*, *rudi*, ohd. *ruti* en *rud*, (n) *ruda* (f.), nnd. *rotte*, (*rotte*) *rod* en *rode*.

Waar *d*, uit *ḑ*, op het einde van het woord kwam, is ze in de meeste gevallen in lateren tijd in het nederduitsch tot *t* geworden.

In oud hoogduitsche bronnen uit de 9e, 10e en 11e eeuw komen voor *riuti*, *niriuti*, *niriute* = novale, *riutjan*, *arriutjan* = novare, verder *Elsenrute* en *Hasilriuta*, *Hasilriuda*, *rod* en *roth*, neutr. gen. *rothum illum quod dicitur widuberg*, Munch. oork. v. 799 z. Graff II, 489.

In middelhoogduitsche bronnen, wier plaats van ontstaan niet zoo nauwkeurig is aan te geven, als in de hier beneden voorkomende oorkonden, vindt men voor novale een neutr. subst. *riute*, plur. *riute* en *riuter* of *reuter*; fem. gen. *riute* en *riet*, waarmede te vergelijken benamingen als *die Ried* in het Oost-Beijersch; neutr. gen. *riet*, vgl. Beier. *das Riedt* en *das Ried*; *geriute*, *gerent*, *gerant*, plur. *gerenten*. Voor novare komen voor de hd. vormen *riuten*, *rütten*, *routen*, *reuten*, *rewten*, in midd. duitsch *ruten*, *rütten*, *rolen*, *raten* en *ratten* en verder *roden* en *reuden*.

Ook in de Skandinavische talen treft men deze woorden en namen aan; in het onrd. heeft men *rjoḑr* (= nd. *ried*, hd. *ried*) voor novale, *ruḑ* neutr. en *ruḑa* is, Vgf. i. v. *a clearing in a wood*. Van *ruḑ* is met achtervoegsel *ja* een denominatief werkwoord gevormd, dat door de *j* de *u* in *y* heeft doen overgaan, nl. *rydja*, bv. *rydja lönd*, *rydja mörkina* d. i. gronden roden, de wouden roden.

In plaatsnamen komt in later Noorsch naast *rut* ook de vorm *röd* voor.

Deze oude woordvormen hebben in de verschillende germaansche dialecten zich op onderscheiden wijze ontwikkeld.

In het Alemannisch dat in een deel van Beieren, Zwitserland, het Schwarzwald en den Elzas gesproken wordt, is *iu*, *eo* in *ie* overgegaan voor dentalen en voor *a*; voor *i* of *j* is *iu*, evenals ook *u*, tot *ü* geworden in Zwitserland, den Elzas en het Schwarzwald; in Schwaben en een deel van Beieren zijn *ieu* en *u* in dit geval tot *eu* geworden. Hierdoor vindt men in die streken voor *riuti*, *riuda* en *ruti* derhalve *reut*, *reuth*,

rüti, rüte, gerütt naast *ried* of *riet*. In den Elzas zijn *eu* en *ü* later in *ei*, *i* en *ie* overgegaan in verscheiden woorden, van daar de in de Weisthümer herhaaldelijk voorkomende vormen *gerit* naast *gerütt*, *reiten* en *rieten*, *rieten*, *rieten* (partc. praet. *gerittet*) naast *reüten*.

In het Beiersch heeft *reut* en *reuth* de overhand op *ried*, wellicht is in enkele woorden *riet* in *reuth* overgegaan naar analogie van andere zooals b. v. in *Haselreut*, dat in de 8e eeuw *Hasareoda* heette, welke naam op het laatst der 9e eeuw als *Hasarieda* werd uitgesproken. Bovendien vindt men hier in de 15e eeuw *raumen* und *rawttn* voor *novalia facere*, naast *räuten* en *reuten*. Ook de Opperfrankische Weisthümer en die van het Odenwald hebben *reut* en *gereut*, voor ouder *gariuti*, en *ried* of *riede*, plur. *rieder*. Noordelijk van den Mainmond houden de vormen met *reut* op en worden die met *ried* slechts op enkele plaatsen in Weisthümer en namen van de Wetterau en Franken gevonden.

Hier begint eene andere vorm van denzelfden wortel den bovontoon te krijgen, wiens gebied zich uitstrekt tot de noordzee, nl. de woorden *rod* (ohd. *rodh* en *roth* Graff II, 489) en *rode*, uit ouder *rud* n. en *rudā* f. ontstaan. Waar de *d* in den nominatief dezer woorden sluitletter was, is zij meestal, ook in geschriften, tot *t* verscherpt; van daar dat naast *rod* de vorm *rot* gevonden wordt. In de verbogen naamvallen bleef de *d* echter constant, ook al werd na korte vocaal, en door invloed van het enkelvoud *rod*, de *d* verdubbeld; zoo is b. v. in Weisthümer uit de Hessische en Beiersche Pfaltz de pluralis van *rot* of *rott* meestal *roder* en *rodder*, terwijl het hiervan gevormde werkwoord *roden* en *rodde* luidt, slechts hier en daar als bij Wiesbaden *rodt* (W. VI, 748) en bij Lorsch *rothen* (W. I, 466).

De datief van *rod* of *rot* is *rode*, en, daar de *o* in open syllabe stond, wordt deze, om de verlenging der vocaal aan te duiden, dikwijls *roede*, *roide* of *rohde* gespeld. Evenals met andere namen het geval is, zoo is ook van dit woord de datief in plaatsnamen dikwijls tot nominatief geworden, doch het is meestal niet te beslissen of men met een datief van het onzijdig, dan wel met een nominatief van het vrouwelijk geslacht te doen heeft, want, evenals in het Oudnoorsch naast *rud* n. een woord *ruda* fem. stond, zoo heeft er ook, blijkens oudhoogd. *ruda* e. a. in de deutsche dialecten een fem. *rode* naast *rod* bestaan, evenals in Zuid-Duitschland die *ried* naast *das ried*.

Van het zuiden naar het noorden gaande, treft men in de Weisthümer van Grimm I—VI en in nederduitsche markerechten de volgende vormen dezer woorden aan in de streken, die ten noorden van den Main en het Haardtgebergte gelegen zijn :

in de Wetterau en bij Frankfort *ried, rod* en *rode* n. plur. *ried*; n.w. *roden, raden*.

In Hessen: *rod, riet* dat. sing. *zum ryde*, in Thüringen *rod*, w.w. *roden, rodten, raden*; in het Westerwald *roden* en *roiden*; in Westfalen *rot, rode rade, rath, rodetegende* en *rodergeld*, w.w. *ruden, roden* en *raden*; in Neder-Saksen *rode, rade, roedeland, radeland, radeacker, radentins*, w.w. *roden* (part. *gerodit*) *rohdèn, raden* en *roiden*; in Holstein en Sleeswijk *rode, rade*, w.w. *raden, utraden*.

Aan den rechter Rijnoever komen voor: in de Hessische en Beiersche Pfalz: *rodt, rott*, nom. pl. *rodder*, neutr. w.w. *roden, roiden* (part. *gerodt*); in den Hunsrück *rodt, roder, roelboesch, raidte, rüthenacker*; aan de Moezel *rode*, pl. *roder, roide stur. rollbusch*; in den Eifel en de streken tusschen Maas en Rijn: *rodt*, neutr. pl. *rodder, roeder* en *roden, roddestant, roedlag*, w.w. *roden, roiden, royden, rodden, geroeden*. In Limburg vindt men *rot* en *rotgrond* en zelfs als w.w. *rotten*, denominatief van *rot*. In de eigennamen in Zuid-Limburg is de uitgang *de* in de hedendaagsche uitspraak afgevallen en worden *Kerkrode* e. a. dientengevolge als *Kerkro* of *Kerkroh* uitgesproken, in Noord-Limburg en een deel van Brabant is de *d* in *j* overgegaan en is de uitgang in samenstelling tot *roi* of *rai*, d. i. *rooi* en *raai* geworden b. v. *Leveroy, Venraai*. Deze klanken vindt men evenzeer in het dialect van Kleef en omstreken, zooals o. a. de Teuthonista van Van der Schueren bewijst, die voor *evellere, extirpare* heeft *rayden, nytraden, roeden, nytroeden*, terwijl de Antwerpenaar Kiliaen in zijne taal alleen *roden, roeden* en *wroden* kent, benevens *wtrodinghe*, daarnaast echter als Sax. Sic *utraden* opgeeft. Dit *roden* is in het Ndl. tot *roeden* en eindelijk tot *roeien* naast *rooien* geworden. In het oosten van Nederland, in Overijsel, komt de zoo even genoemde vorm *raden* naast den vorm *roden* in markeboeken voor, zelfs eenmaal in het markerecht van Stegeren (15e eeuw) *nythraden*.

Evenals naast *rütten*, uit *rutjan* ontstaan, in hoogduitsche keuren voor novare gevonden wordt *gerütten*, zoo komt in nederduitsche markeboeken dikwijls naast *roden* voor: *geroden*, partic. *gerodit* en *geroett*; hierbij behoort het naast *rode* staande substantief *gerode*, dat meer in samengestelde plaatsnamen dan op zich zelf staande voorkomt.

In het oudere Nederduitsch vindt men geen umlaut van *o* en *u*. Ook voor *i* is de *u* in *o* overgegaan, behalve voor dubbelconsonant. Na de 12e eeuw vertoont zich ook bij de *o* een umlaut, eenigermate te vergelijken met den ongeveer gelijktijdig ontstaanden umlaut in hoogduitsche woorden als *ort, örter, verlöre*, e. a. Zoo vindt men, terwijl het Hoogduitsch *rüli* enz. heeft, in het Neder- en Middelduitsch met onzijdig geslacht *röd* of *röth*, met vrouwelijk geslacht *röde* of *röthe*, pl. *röder, röter, röden* en

als eerste lid van samengestelde plaatsnamen: *Rödborn*, *Rödelsbach*, *Röderbach*, *Rödergrund*, *Röderstrut*, *Rödernwiesen*, *Rödenau* (12e en 14e eeuw *Rudene* F. 1273) *Rödergrund*, grootendeels in Hessen en noordelijk er van gelegen, verder *Nesselbröden* (F. 1150) en *Rödel* bij Solingen.

Waar *o* in *a* is overgegaan, verschijnt in dit gevalumlaut van *a*, dus *e*, z. a. in *rede*, naast *rade*, *Redange*, *Radinga* in Luxemburg, *Rettenbach* onder *Ratinpal*, *reder* n. pl. en *rader*, *rüde tienden*, *räden* (novare) en *raden*.

Op sommige plaatsen is *rode* of *rod*, wanneer er een lange syllabe, gevolgd van eene toonlooze op *r* eindigend, voorafging, afgekort tot *rd* of *rt*, zoo als b.v. *Astert* voor ouder *Asterod*, *Gehlert*, voor *Geilenrod*, *Hattert* voor *Hattenroide* in Hessen, *Hilgert* voor *Hylgerrayt* in de Eifel, *Laudert* in den Hunsrück (Weisth. II 201) *Wedderen* of *Wedderden* (1264) in Westfalen voor *Widrolhon* (9e eeuw), *Clussert* (1546) voor *Clutzarrada* (826) en binnen onze grenzen waarschijnlijk *Netterdhen* (1242) en *Zundert*, vgl. *Sandraudiga* op eene inscriptie bij Grammaye, *Ant. Breda* p. 10.

Wanneer men de schenkingsakten der 9e en 10e eeuw doorziet, kan men uit de opgaven der *mansu*, *casae* en *villae* en der *novalia* opmaken dat vele dezer rodingen reeds bewoond waren. In de 12e eeuw klaagt o. a. de abt van Fulda dat de lieden *novalia et villas* maken *in nemoribus et forestibus S. Bonifacii* (Schannat *Hist. Fuld. cod. prob.* p. 188). Bij vermeerdering der bevolking nam ook het aantal woningen toe en ontstonden er gehuchten en dorpen, waarvan er sommige in later tijd zelfs steden geworden zijn.

Had eene plaats, waar de menschen zich vestigden, reeds een naam, dan bleef in de meeste gevallen de oude naam bewaard en kreeg het dorp een naam van veel hooger ouderdom dan de wording van het dorp zelf. Droeg de plek nog geen naam, dan was waarschijnlijk de eerste, die er zich vestigde, de naamgever, en werd de plek en later het dorp naar dezen genoemd. Zoo vindt men in den Cod. Dipl. Fuldensis van 1059 zekeren *Ruocelin de Aldenfelt*, die zijne roding (*capturam*) *Ruocelineroide et VIII mancipia* overdraagt, welke plaats honderd jaar later als *Rucelendorfe* (Trad. 15) voorkomt, ten bewijs dat op de in 1059 ontgonnen plek in 1150 reeds een dorp te vinden was.

Niet altijd echter is de naam van den eersten bewoner of de naam van één persoon het eerste lid der samenstelling; zeer dikwijls vindt men een patronymicum er voor in de plaats, waaruit blijkt dat de naam eerst later is ontstaan in een tijd, toen het gezin zich reeds uitgebreid had, zoo als b. v. in *Wyboldingrade*, *Betzigerode*, *Elbingerode*, uit *Hadilwingerode* het geval is.

Soms is de vroegere eigennaam later vervangen door een anderen, of is de eigennaam geheel verdwenen zoo als o. a. *Rode* in Gelderland, dat in 1059 *Reinzonis rolbe* heette.

Uit de hier achtergevoegde lijsten kan blijken, hoe de namen, waardoor de rodingen van vroeger tijd nader aangeduid werden, voor een groot deel eigennamen waren, die in den loop der eeuwen langzamerhand afgesletten zijn en, dewijl zij niet meer verstaan en begrepen werden, allengs geheel verbasterd zijn. Bij sommige dezer namen werkte dan de volksetymologie mede om ze geheel onkenbaar te maken, getuige o. a. *Windrath* uit *Winithrade*, waaraan dus geene samenstelling met *wind* doch met den eigennaam *Winith* ten grondslag ligt. Waar de oudere vormen ontbreken, daar is het dikwijls of geheel niet uit te maken of slechts door vergelijking met andere op dergelijke wijze gevormde namen ten naasten bij op te maken, hoe de naam vroeger moet geluid hebben, of met welk soort van samenstelling men te doen heeft. Het beperkte getal Nederlandsche namen geeft in dezen weinig licht; meer schenken de vele duitsche namen, die ik daarom hier, zoo volledig mij mogelijk was, heb opgegeven. Bij die op *ried* en *reuth* heb ik mij, dewijl deze alleen in Zuid-Duitschland voorkomen, tot enkele bepaald, voor zoover zij dienen konden om het hiervoor medegeedeelde te bewijzen of op te helderen.

Enkele namen, op *rode* uitgaande, dienen niet voor dorpen of velden, maar zijn thans namen van bergen of bosschen, soms van moerassige streken. De reden hiervan is dezelfde, waarom men voor gebergten en bosschen ook den naam *veld* vindt. In enkele gevallen is de naam overgegaan van de roding op de geheele omgeving, evenals ook woorden als het duitsche *teich* (vijver) en het nederl. *tuin* hun begrip uitgebreid hebben tot het geheele terrein. In andere gevallen zijn het waarschijnlijk rodingen geweest, die wegens onvruchtbaarheid van den bodem verlaten werden, of wouden, die aanvankelijk geheel voor de roding aangewezen, slechts ten deele of in het geheel niet gerodet zijn, door verandering in den wil van den machthebbende of van de mark.

Bij het doorzien der lijsten, die de namen op *rode* bevatten, komen zoo dikwijls dezelfde namen voor onze oogen, dat men onwillekeurig er toe komt om zich de vraag te stellen of dit louter spel van het toeval is geweest, dat de menschen op verschillende plaatsen namen hebben gegeven aan rodingen en plaatsen, die voor een deel thans nog gelijkkluidend zijn met die op andere plaatsen, voor een deel in vroeger tijd volkomen denzelfden vorm hadden. Gaat men deze nauwkeurig na, dan zal men bevinden, dat er op den rechter Rijnsoever zeer vele namen op *rode* gevonden

worden, terwijl van het geringer getal, dat men links van den beneden-Rijn vindt, vele namen overeenstemmen met dergelijke namen in Westfalen en Hessen.

Naast *Doenrade* in Limburg, *Todenroth* in den Hunsrück staat in Hessen *Dudenrode*; naast *Kunrade* in Limburg *Conradsroth* in Noord-Hessen; naast *Dankerath* in de Eifel *Dankerode* in Hessen; naast *Elcerath* bij Gladbach, *Hadilvingerod* (*Elbingrode*) in den Harz; naast *Epprath* bij Keulen *Eppenroide* in Hessen, *Erkrath* bij Dusseldorf naast *Erkerode* in Hannover, *Hetzerath* bij Trier naast *Hetzerode* in Hessen, *Volkenroth* bij Aken naast *Volkenrode* in Hessen, *Wickrath* aan de Niers naast *Wickenrode* in Hessen, *Mackenroth* bij Oberstein naast *Mackenrode* bij Hönebach. Dit zijn slechts eenige, waaraan bij een nauwkeurig onderzoek van meer uitgewerkte kaarten zeker nog vele konden toegevoegd worden.

Mijns inziens is er te veel overeenkomst om enkel aan toevalligheid te denken, vooral daar ook bij andere namen dergelijke gelijkheid valt op te merken. Ook andere redenen pleiten er voor dat er eene bepaalde oorzaak in dezen gewerkt heeft, nl. de veroveringstochten der Germaansche stammen. Juist de stamverwantschap komt uit in de vormen en de geheele wijze van naam geven.

Nu vindt men op de wegen, waarlangs zich de Frankische volksstammen bewogen hebben, hetzij zuid-, hetzij westwaarts, overal dezelfde soorten van namen terug, voor zooverre zij uit ouderen tijd dagteekenen; in later tijd toch zijn er een groot aantal namen bijgekomen, die, met latere woorden samengesteld, hierdoor hun jongeren leeftijd verraden. De wegen, waarlangs zich de Frankische volksstammen bewogen hebben, loopen, zoo als bekend is, van het oosten en noord-oosten naar het westen en zuid-westen. In de oudste ons bekende tijden zetelde de hoofdmassa dezer onder verschillende namen bij de Romeinen bekende volken nog een eind oostelijk van den Rijn, terwijl de Saksische stammen nog meer oostelijk gelegen streken bewoonden.

Een groot deel der noordelijk wonende Franken, Salische Franken, Sygambren enz. genoemd, heeft langzamerhand de woonplaatsen ten oosten en noorden van den Rijn verlaten en de vette streken van Maas en Rijn ingenomen. Deze streken waren reeds in Caesars tijd vruchtbare vlakten, waar de koornvoorraad voor de Romeinsche legers te vinden was. Van rodingen, die de Franken hier moesten beginnen alvorens de vruchten van den grond te kunnen oogsten, kon dus weinig sprake zijn. Toch vindt men zelfs in de vlakte tusschen Rijn en Maas, tusschen Keulen en Roermond, een betrekkelijk groot aantal namen op *rode* of *rade* uitgaande.

Waar deze namen niet voortgekomen zijn uit rodingen, moeten zij gegeven zijn door de eerste Germanen, die er zich vestigden, mede door herinnering aan de plaatsen in het land, dat zij verlaten hadden; iets dergelijks als men de eerste Germaansche bewoners in Noord-Amerika heeft zien doen.

Terwijl nu de Salische Franken ten oosten en ten westen van de Maas voortdrongen, waren het de Ripuarische Franken, die de ten noorden van de Moezel gelegen streken bezetten, vond men de Chattische of Hessische Franken in de meer zuidelijk gelegen streken aan den linkeroever van den Rijn. De perken, waarbinnen zij zich bepaald hebben, benevens de geschiedenis dezer veroveringen mede te deelen, doet hier niet ter zake; voor ons doel is het voldoende te weten, dat Frankische stammen van den rechter rijnsoever de landen westelijk van den Rijn bezet hebben en dat deze stammen hunne moedertaal zijn blijven spreken nog tot binnen de Fransche grens.

Die stammen, welke de streken ten zuiden van de Moezel bezet hebben, onderscheidden zich in sommige opzichten door hun vocalisme van de meer noordelijke stammen. Ook ten opzichte van *rode* komt zulks uit.

In het zuiden en midden van Hessen zijn, evenals in de streken, die zuidelijk van de Moezel gelegen zijn, de namen op *rade* en *rath* betrekkelijk zeldzaam en hebben die op *rode* en *roth* de overhand. Noordelijk van de Moezel en ten oosten van de Maas hebben de namen op *rade* verre de overhand. Arnold (Ansiedl. 445) meent dat de vorm *rade* uit de 14e eeuw dagteekent en eene latere ontwikkeling der *o* is; dit moge voor Hessen waar zijn en de vorm *rade* daar eerst later uit de aangrenzende streken zijn binnengedrongen, zeker is het dat wij een aantal plaatsnamen op *rade* uit veel vroeger tijd kennen. Om van die uit de 11e en 12e eeuw, die in de bijgevoegde lijst gemakkelijk te vinden zijn, niet te spreken, wijs ik slechts op *Radi* 1020, *Rathun* 9e eeuw, beide in Westfalen, *Epharadum* in Maasland (Oorkb. v. H. en Z. a^o 960), *Clutzarrada* 826 en *Honrade* 896. Westelijk van de Maas en in de provinciën Noord-Brabant Holland, Zeeland en Utrecht vindt men *rade* bijna niet, hier is *rode* en *rooi* de gewone naam. Men zou dientengevolge geneigd zijn om aan te nemen dat zich in die streken een stam der Franken gevestigd heeft, die een ander dialect had dan de stam, die zich ten oosten van de Maas heeft neergezet.

Hier staat echter tegenover, dat tot in het noorden, dus ook buiten het gebied van het Frankisch, tot in Sleeswijk namen op *rade* uitgaande gevonden worden, terwijl en Westfaalsche en Neder-Saksische Weisthümer

de namen *rade* en het ww. *raden* geregeld gebruiken, met dit onderscheid echter, dat in deze streken de *o* alleen in open lettergreep in *a* overgaat (b. v. *Bellinckhoff* naast *Bellinckhave*, *kot* naast *kate* enz.) doch niet in gesloten syllabe, hetgeen in woorden als *Hulchrath*, *Greimerath* evenzeer het geval is als in *Bingelrade*, *Hobbelrade* e. a.

Naast deze vormen op *rade* komen er een groot aantal op *rode* voor, en dikwijls wordt een naam, die vroeger of later op *rade* uitgaat, ook als *rode* gespeld. Dit wettigt m. i. het vermoeden, dat men hier eigenlijk met een klank te doen heeft, die eenigermate tusschen *o* en *a* inlag; nog heden ten dage is dit in Neder-Saksen het geval en wordt in het zuiden van Limburg een naam, als *Kerkrade* gespeld, uitgesproken als *Kerkroh*, of *Kerkroo*.

Toen de Wetterau na den slag bij Zülpiëch in bezit der Frankische koningen kwam en deze daar groote cameraalgoederen kregen, hebben waarschijnlijk ook daar zich Franken nedergezet, en van hen zijn mogelijk de namen op *rade* uitgaande afkomstig, die men daar, en in de buurten van Frankfort, aantreft.

NB. Op de Veluwe bij Nijkerk vindt men nog *Rädetienden* waarvoor in Neder-Saksen *rodtinden*. Volksetymologie heeft hiervan gemaakt *rooie tienden*.

De hier achtervolgende lijst bevat namen voorkomende in:

Graff, Althochd. Sprachschatz, VII, 1834.

Forstemann, Altdeutsches Namenbuch, 1872.

Dronke, Traditiones Fuldenses, en Codex diplomaticus.

Grimm, Weisthümer I—VII, 1840—1869.

Oorkondenboek van Holland en Zeeland.

„ „ der Graafschappen Gelre en Zutphen.

Markerechten van Overijssel, uitgeg. door de Vereeniging tot beoef. v. Ov. regt en geschiedenis.

Van Doorninck en Nanninga Uijterdijk, Bijdragen tot de geschiedenis enz. van Overijssel.

Tableau du Royaume des Pays-Bas par M. B. . . Bruxelles, 1821.

Lacomblet, Archief II, en Urkundenbuch für die Gesch. d. Niederrheins.

Utrecht.

J. H. GALLÉE.

Namen op Rode uitgaande in Nederland.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Oudere namen.	Datum.	Aanmerkingen.
Rode a. d. Maas	Limburg	Comitatus de Roda	1231	
Rode bij Lochem	Gelderland	<i>in rotte Reinzonis VIII mancipia</i>	1059	
Rode St. Agatha	N. Brabant	Villa de Rode	1262	
Rot	Overijssel	het Rot.	1456	
	(Vollenhove)		1496	
Roden	Drente			
Rhoon of Roon	Z. Holland			
Rodinchem	bij Brakel	Rudinhem	960	vgl. Radichem bij Kuilenburg. <i>Rodine</i> kan in deze samenstellingen ook eigennaam zijn, vgl. ook Radinchem 1226 en Renkum. Radinghem 970. Redinghem 996. Radenburgh 1083. vgl. Nom. geogr. N. I bl. 188 en v.
Rodenburg	N. Holland	Rodenburg	960	
Aardenburg	Zeeuwsch Vlaanderen	Rodenburg		
Rodengooi	het Gooi	Rodengoil	1263	
Rodenrijs	Holland	<i>decima in Rodenrise</i>	1161	
Roderwolde	Drente			
Rodeland	Z. Holland	<i>Decimas novalium que rodelant de Voirkholt, de Noirteteche et de Sassenem appellantur.</i>	1248	
Onrooi	bij Bokstel			uit an rode?

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Oudere namen.	Datum.	Aanmerkingen.
---------------------	----------	---------------	--------	---------------

Samenstellingen met eigennamen.

Ammelrooi	Betuwe			ook Ammerzoden.
Bergerroth	Limburg			
Diemunderode	N. Brabant	Demunderode	1059	
	bij Eindhoven			
Dommelrode	N. Brabant bij			
	St. Oedenrode			
Dorenroth	Limburg	(Graafsch. Thorn.)		
Gijzenrooi	N. Brabant			
Kulenrode of Kol- lerooi	N. Brabant	Culutroda	1212	vgl. Kulingeroede 1420 Sachsen Chron. 211.
Leverooi	Limburg	Leiveroy	1293	
		Leverlo	1438	
St. Marienrode	Overijssel			
St. Oedenrode	N. Brabant			
Vlederode	Overijssel	---	1439	
Wanrooi	N. Brabant			
Plaats onbekend	N. Brabant of	Alletenrode	1147	} Oorkb. I, 125.
	Limburg	Atterode	1147	

Samenstellingen met adiectiva.

Breederode	N. Holland	Breederode	1250
"	N. Brabant		
	bij Bokstel		
Buitenrot	Overijssel		
Middelrode	N. Brabant		
Nieuwenrode	"		
"	N. Holland	Nuwenrode	1250
Nieuwenrooi	"		
Nijenrode	Utrecht		

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Oudere namen.	Datum.	Aanmerkingen.
Nijenrode	Overijsel		1469	
Nijenrode	Gelderland (Betuwe)			
Starkerode	„ (Wintersw.)		1223	

Samenstellingen met namen van gewassen.

Berkenrode	N. Holland	<i>in den hout, dat die Berkenrode heit</i>	1284	
Boekenrode	N. Holland			
Eekenrode	N. Brabant	Eckenrode	1197	
Eikenrode	Utrecht			
Nittelrooi	N. Brabant bij Grave	ook Nestelroode en Nestelrooi		
Ipenrode	N. Holland			

Samenstelling met algemeene namen.

Kouvenrooi	Limburg	Kouvenrode	s. a.	<i>Kouwe = nd. Kove</i>
Molenbroekroth	„			<i>Kave, hut.</i>

Namen op rade.

Hedendaagsche spelling.	Ligging.	Vroegere spelling.	Datum.	Aanmerkingen.
Rade	Limburg	curtis rade	1220	
Rade (Radde)	Overijsel	land in den rade	1469	
Raath	„	opt roet	1388	
		op ghen rot	1419	
Raan	„	Roden	1402	
		Raden	1486	

Hedendaagsche spelling.	Ligging.	Vroegere spelling.	Datum.	Aanmerkingen.
Rhaan of Raan	Overijsel	Raden	1415	
		Raen	1457	
		Roden	1477	
Raai	"	Raden	1415	
Reutje	"	in dat roetken	1381	
Ratum	Gelderland (Wintersw.)			
Reutum	Overijs. (Tubbergen)	Riatnon Riednen	900 14 ^e eeuw	Dit woord en het voorgaande zijn niet zeker wat den samenhang met <i>rode</i> betreft.
Raderbeek	Overijsel	Raederbecke	1635	
Radeland	Brummen			
Raderheurne	Overijsel			
Radewijk	"	Roedewijk Radewijk	1474 1510	

Samenstellingen met eigennamen.

Asenraai	Limburg			Asen en Assen ontstaan of uit Asco (eigenn.) of uit Asc = esch (in dit geval moet het gevoegd bij de samenstellingen met plantnamen) vgl. Assendelft in 1120 Eskendelf.
ook Assenraai en Hazenraai				
Assenrade	Gelderland			
"	bij Hattem			
"	" Oldebroek			
"	Overijsel			
"	bij Diepenv.			
Benserade	Limburg	Benserode	1281	
		Benserade	1623	
Bingelrade	"	Binghenrode	1263	

Hedendaagsche spelling.	Ligging.	Vroegere spelling.	Datum.	Aanmerkingen.
Doenrade	Limburg	Bingenraide	1563	
		Dudenrode	1170	
		Doenrade	1533	
Elkenraath	"	?		
Onbekend	Maasland	Epharadum in Masalande	960	
Etsenrade	Limburg	Evecenrode	1145	
		Eitzenrath	1581	
		Etzenrade		
Herkenrade	"	Harkenrode	1248	
		Herkenrode	1381	vgl. Herculo
Hillenrade	"			
Hobbelrade	"	Hubbeltroyde	1218	
		Hobbelroie	1447	
		Hoebelrade	1661	
Imstenrade	Limburg	Emsenroide	1381	
		Kunroth	1130	
Kunrade	"	in Kunrode	1158	vgl. Conradsrath
		Kongeroid	1448	1129 in Hessen.
Stampraai en Stamprooi of	"	Stramprode	1287	
		"	1299	
Stramprooi	"	Stampraai	1402	
Vaasrade	"	Rode St. Servatii		
		Vaesrode	1230	
Wanrooi	"	Wanroide	1301	
Onbekend	Overijsel	Wiboldingrade	15 ^e eeuw	
Wijgerade	Limburg	Wingerode	1381	
		Wijgeroide	1423	
		Rhoda, Rode	1286	
Wijnandsrade	"	Wijnantsrode	1446	
Wolfrad	"	Wolverode	11 ^e eeuw	Lac. U. I 257.

Hedendaagsche spelling.	Ligging.	Vroegere spelling.	Datum.	Aanmerkingen.
-------------------------	----------	--------------------	--------	---------------

Samenstellingen met adiectiva.

Amstenrade	Limburg	Austenroide	1381	
		Anstenradt	1581	
Alderadeland	Gelderland (Nijmegen)	Alderadeland	1285	
Goudenrath	Limburg	Godenroyde	1381	vgl. Gödenroth
		Goudenrath	1609	i. d. Hunsrück.
Haanrade	"			
Langenrade	Overijsel	in den langen- rade	1456 1478	
Luttekeraden	"	Luttekeraden	1457	
Lutterade	Limburg	Lutterode		
Sittenrade	Overijsel	Sittenrode	1310	
Westenrade	Overijsel	Westenrode	1457	
Wuestenraad	Limburg	Westenrade	1457	

Samenstellingen met algemeene namen en namen van gewassen.

Douvenrade	Limburg	Doyvenrade	1450
Eckelrade	"	Eekeroide	1381
		Eikelrade	1620
Heyenrade	"		1105
Kerkrade	"	Rodensis parochia.	1105
		Rode	1171
		Kirchraide	1499
Kloosterrade	"	Monasterium rodense	1109
		Kloosterrode	1450
		Klosterrath	1622
Landsrade	"	Lanserode	1450

Hedendaagsche spelling.	Ligging.	Vroegere spelling.	Datum.	Aanmerkingen.
Mulrade	Limburg	Mulroede	1381	
		Molenrade	1539	
Venraai	"	Venirode	1197	
		Rode	1224	
		Venrode	1530	
Tienraai	"	Thinrade		
Tijenraan of	Overijsel	Tije en Roiden	1390	<i>Tje, thy, n. s. m. of thye f. is de plaats waar de bürrichter recht spreekt.</i>
Tije en Raan		Tije en Raden	1457	

Plaatsnamen op Rode buiten Nederland.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Roda	Hessen				
Rhoda	Thüringen				
Rhode	bij Lüneburg	Rothen	1191		
Rhoden	" Brussel				
Roth	" Hildesheim				
Roth	Hessen en 29 pl. in Z. D.				
Rodt 2	Luxemburg				
Roth	België (Luxemburg)				
Rode	België bij Aarschot	Roder	1108		
Rode	Luxemburg	Buckrode	896		
Rode	b. Kaldenkirchen		1407		
Rode	bij Ehrang		16e eeuw		
Rodde	" Werden	Rotha	9e eeuw		
Rothe	" Gladbach	Rodhe	1147		
Roed	Belg. Luxemb.				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Roden	bij Saarlouis				
Roden	" Beieren				
Rhoden	Waldeck				
Rhoden	bij Maagdeburg				
Rödern	Hunsrück				
Rooder	Belg. Luxemb.				
Rodange	" "				
Roding	Beieren (Regens- burg)	Roting	1094		
Roding	Gülik				
Rödingen	"				
Rodeland	bij Breslau				
Rodenhoff	Belg. Luxemb.				
Geroda	bij Weimar				
Alten Rode	" Wernigerode Westfalen				
Beirode	Thüringen				
Eingerode	Ned. Saksen	Enngerode	1488		
Einrode	bij Aken	Eyn Rode bij Baels = Vaels	1515	Eyn Raoide Eyn Raide	1515 s. a.
Zum Rode	Hessen		1416		
Fr. Renaix	België	Rothnacum	11 eeuw		
Vl. Ronsse					

Samenstellingen met eigennamen.

Rhode	België(b.Leuven)
St. Agathe	
Rhode	" (Brabant)
St. Genese	
Rhode	" (bij Aarschot)
St. Pierre	
Alberode	bij Kassel
Alberode	in Saksen
Almerodt	Belg. Luxemb.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Angelrode	Thüringen	Anglenrod	947		
Appenrode	bij Hildesheim			Appenrade	1450
Appenrode	" Neukirchen				
Ascherode	" Kassel				
Ascherode	" Erfurt				
Attenrode	" Leuven				
Atterode	Thüringen				
Atzenroth	Wurtemberg				
Atzerode	Thüringen				
Beienrode	Brunswijk	Beynrode	1483	Bodenrode	1382
Benrod	bij Saarbrücken	Benrodt	1599		
Bernhardsrod	" Nordhausen	Bernhardes rotha	961		
Bernrode	Nassau				
Berteroda	Thüringen	Berhtelesrode	966		
Bettenrode	Hessen	Bettherod	1361	Beltenroth	1100
Betzenrod	"				
Betzigerode	"	Betzichenrode	1296		
Bienrode	?	Ibanroth	1031		
Biesenrode	bij Merseburg				
Bisenrod	Hessen	Bysenroth	1274		
Bockenrode	bij Erbach	Buotiruodono marca	10e eeuw		
Bodenrode	Thüringen				
Bodenrode	Hessen	Bodinroda	1334		
Bodenrode	Brunswijk	Bodonrod	980		
Braunrode	bij Aschersleben	Bruniroht	1060		
Braunsrode	" Graudenz				
Broterode	Thüringen	Brunwardes rothe	1039		
Bruncherode	Hessen	Brunchinrode	14e eeuw	Brunincherade	1462
Bunningerodtha	België	<i>nemus prope</i> Antwerpen	1003		
Burkersroda	bij Merseburg				
Burkhartroda	" Weimar				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Burkhartsrode	Thüringen				
Conradsrod	Hessen			villa q. d. Conradsrath	1129
Dainroda	"	Daginroda			
Dankerode	bij Merseburg				
Dankerode	Hessen				
Dankerode	in d. Harz	Thensciararod	993		
Deiderode	Hannover	Thiedenroth	1100		
Dietzenrode	Thüringen				<i>Persoonsnaam of verbasterd uit Die zum Rode?</i>
Dymerode	Hessen				
Dozenrode	Lübeck				
Dudenrode	Hessen	Thudenroth	1290	Dudderade	1360
Dudenroth	Hunsrück				
Dunckeroth	België (Brabant)				
Elbingerode	Harz	Hadelvingerod	990		
Eggenderode	"	Egininkisrod	956		
		Ecgihartin- gerod	1046		
Eggenrode	Westfalen	Ecgenroth			
Eppenrod	Nassau bij Wies- baden				
Eppenroide	" Dietz.		1525		
Erkerode	Hannover.				
Frauenroth	Wurtemberg	v. O. L. V. rode?			
Friedrichsroda	Thüringen	Friederiches- rode	1024		
Friedigerode	Hessen	Fredigerroth	1231		
Froroth	Neuwied		928		
Gernrode		Gerenrode	} 961	Geronis mo- nasterium	968
		Geronis saltus			
		Geronis roth			
Gieleroth	bij Coblenz				
Gontrode	Belg. O. Vlaander.				
Günzerode	" Maagdeburg	Guncis rod	1010		
Hanchenrode	Lüneburg				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Harkerode	bij Aschersleben	Harrices rothe	937		
Harzgerode	Harz	Hazacanroth	994	<i>tot 1710 Hartzgenrode, daarna door invloed van Harz veranderd.</i>	
Hattenroth	bij Göttingen	novale —	1055		
Heimenrode	Hessen				
Heinkenrode	Brunswijk				
Hermansroda	Thüringen				
Hermerode	Harz	Hamecenroht	1060		
Hesserode	Hessen	Hesinrode	1151	Hesenrade	1400
Hasrod	"			Hasrath	1280
Hettersroth	"				
Hettenrodt	Birkenfeld				
Hetzerode	Hessen				
Hetzigerode	"				
Hilkerode	bij Hildesheim				
Hilleröd	op Seeland (Denemarken)				
Hitzerode	Hessen				
Hohenrode	a. d. Weser	Hohrode	1444	Honradhe	1290
Hungenrot	Hunsrück			Hoingerait	1532
Hünigerode	Hessen	Hunigeroth	1231	Hunigerad	1283
Hüttenrode	Harz	Hiddinrode	11 eeuw		
Immingerode	bij Göttingen	Emingaroth	1025		
Immenroda	Thüringen				
Immenroda	Nordhausen				
Immenrode	Goslar	Emmenrode	1018		
Immigerode	Harz	Emigarothun	1015		
Emmicherode	Hessen				
Irmenrode	bij Neuwied	Irmenderot	1064		
Lichenrode	Wetterau	Liebchinrode	1388		
Liudulfinga- roth			1018		
Lüttgenrode	Harz	Lutherigge- rode	1018		
Luxeroth	Belg. Luxemb.				
Mackenrode	bij Nordhausen	Makkanroth	979		

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Mackenrode	bij Oberstein				
Mackenroth	Hessen				
Manroth	bij Neuwied	Mannechenrot	1000		
Melverode	Brunswijk	Meinolvesrode	1007		
Mesmerode	Hannover	Mestemerode	1055		
		i. e. Marstem(=Marsatheim)rode			
Minnigerode	bij Göttingen	Hermannigerode	1022		
Mitlingerode	Harz	Motlevingerod	990		
Motzenrode	Hessen				
Mutzenrod	Unt. Franken				
Muhrode	bij Hanau			Mulnrade	1285
Nenterod	Hessen	Nantherisrode	1000	Nenterade	14e eeuw
Onbekend	Luxemburg	Ratprehtesrothe	960		
Retterode	Hessen	Richwarterode		(Dr. Tr. 64)	
		Retrode	1289		
Ripperode	Thüringen	Ricbrahtesrode		(Dr. c. 40,8)	
Ripperode	Harz	Ripertingisrode	10e eeuw		
Ritterode	bij Eisleben	Rodigeresrod	944		
		Rothirarod	993		
		Retirderoht	1060		
Ropperode	Hessen	Ruobburgo-rod	1028		
Rotleberode	bij Nordhausen	Radolverothe	994		
Rupertsrod	Hessen	Ruprahterode	1291		
Ruppertenroth	Giessen				
Seidenroth	Hessen				
Siebkerode	bij Eisleben	Sibertenrode	1432		
		Sibichinroth	1050		

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Thielrode	België bij Termonde	Thidinrode Thilrode Thielrode	1220 1240 1278		
Todenrode	Hessen	vgl. Thuden- hausen.	1250		
Todenroth	Hunsrück				
Ulrode	bij Bebra				
Vockerode	Anhalt	Vocenroth	1073		
Vockerode	Hessen				
Volkenrode	"	Folcmerrode	1376,	Folgmerrade	1376
Völkenroth	Hunsrück		1484		
Volkenrode	Brunswijk	Volkolderode	1191	Fulkenrade	1159
Volkenrode	Thüringen				
Volkerode	bij Göttingen	Volerode	1218		
Wachenrode	bij Bamberg	Wachenrode	11e eeuw 1428		
Wartmansrode	Franken				
Weilerode	bij Nordhausen	Walingarode			
Wernigerode	Harz	Werninge- rothe	1151		
Wendingerode	Nassau		1094		
Wenderode	Harz	Winiderode	1018		
Wellingerode	Hessen		14e eeuw		
Welterod	bij St. Goars- hausen				
Weilerode	" Nordhausen	Walingarode			
Wickenrode	Hessen				
Wickenroth	bij Oberstein	Wiggenrod	1071		
Wiedenrode	Hannover	Wendelinge- roth	1022		
Wiesenrode	Harz	Witserode	964		
Wilmenrode	Nassau		1525		
Wimmelrode	bij Mansfeld	Wihemanna- rod	993		
Windelmuo- derode.	a. d. Weser	novale			
Winnerode		Windenrode	1561		

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Wipperode Wülperode	a. d. Werra bij Halberstadt	Wigbrahterode Wendilburgeroth.	995	Wippranderrade.	1435

Samenstellingen met adiectiva.

Allenrode	bij Hanau	Adelenrode	1075		
Altenrode	Westfalen	Aldenrotha	1050	Alden ruden	1280
Blackrod	bij Lancaster				
Blankenrode	" Minden				
Bleicherode	Thüringen				
Bredaryd	Jonköping (Zweden)				
Engerode	Wolfenbüttel				
Finsterroth	Wurtemberg				
Freiroda	bij Merseburg				
Gailroth	Beieren				
Geelrode	bij Leuven				
Gelrod	Hessen				
Gödenroth	Hunsrück				
Gross und klein Rode	Hessen				
Heiligenrode	Hannover				
Heiligenrode	Hessen				
Hilgenroth	bij Wiesbaden				
Hilgenroth	" Coblenz				
Heilgenrodt	Hessen				
Hohenrode	"				
Hohenrode of Honrode	Brunswijk	z. helgen roide	1525		
Hohenroda	bij Merseburg	Honroth	1180	Honrade	896
Hohenroth	Beir. Franken	Hanrothe	1031		
Hohenroth	Wiesbaden	Hohroth	867		
Hohenroth of Hohenrath	a. d. Saale			Hohireod	867

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Kleinroda	Merseburg				
Kleinrode	Hessen				
Langenroth	bij Bamberg	Langenrodo	1096		
Langenroda	" Merseburg				
Lutgenrode	bij Hildesheim				
Lutzenrode	Thüringen				
Meinrod	bij Verdun	(Meginrod)	9e eeuw		
Nidderrodt	" Frankfurt			Niddern Rade	1452
Norderoth	Oldenburg				
Neunenrode	Hessen	Nuwenrode	Trad. Fuld. c. 64 s. a.		
Neunenrode	"				
Neuroda	Thüringen				
Neuroda	bij Breslau		1434		
Nurodte	Hessen				
Nieuwen Rode	bij Brussel				
Nieuw Rode	" Leuven				
Oberrod 2	" Wiesbaden				
Oberrod	" Frankfurt			Obernrade	1452
Oberroden	Hessen				
Osterrode 3	Harz	Osterroth	1152		
Osterrode	Hessen				
Schönrode	bij Bromberg				
Süderode	Harz	Sutherrode	1018		
Süterode	"				
Ueterode	Thüringen				
Weiteroda	bij Bebra	Widenrode	1057		
Weitersroda	Thüringen				
Wengenrode	Hessen	Wenigerode	14e eeuw	Wenigrade	1457
Wengenroth	Nassau	Wengenroide			
Westaroda	Westfalen				
Westerrode	Wolfenbüttel				
Westerrode	bij Hildesheim				
Wildenroth	Beieren				

Samenstellingen met namen van gewassen.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Berkenroth	bij Keulen				
Blumenrode	Thüringen				
Blumroda	Saksen				
Böckenrod	Hessen				
Bökroth	bij Ibbenbüren	Bockenrode	1314	Bockrade	
Büchenrod	Hessen				
Dannenrod	Hessen				
Eichrodt	Thüringen				
Eikenrode	Hannover	Ickenrot	1159		
Essenrode	Brunswijk	Sinesrode	1022		
Essenrode	bij Lüneburg				
Eschenrode	Ob. Hessen				
Eschenrode	bij Maagdeburg				
Farnroda	Thüringen				
Farenrode	bij Lingen	Farnroth Farnrodun	9e of 10e eeuw		
Fehrenröde					
Holzerode	bij Göttingen				
Hoppenrode	Hessen				
Hüpperode	bij Schwalbach				
Knellenroth	" Bamberg	Knellenrode	Trad. Fuld. c. 10		
Leinroden	Wurtemberg				
Nessehröden	bij Hildesheim				
Nessehröden	Hessen				
Tannroda	Thüringen	Tanrode	1365		
Waldenrode	Hessen				
Wallenrod	"	Waldenrode	1294		

Samenstellingen met diernamen.

Snepfenrod	Hessen		1268		
Swinekenröde	Lübeck			Swinkenrade	s. a.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Tobenrode	Harz	novale Duovonrod	1046		
Verckensrode	Gulik		1407		
Voxrode	Hessen		14e eeuw		
Wolferode	Hessen	of met persoonsnaam?		Wolferade	15e eeuw
Ziegelroda	bij Merseburg	} van Ziege of } van Ziegolf?			
Ziegelrode	" Eisleben				
Ziegenrod	Hessen				

Samenstellingen met algemeene namen.

Abbethrode	Lübeck				
Abterode	Goslar	Abdigerode			
Abterode	Hessen	Abbetesrode	Trad. F. c. 43.		
Abtsrode	bij Kassel	Abbetesrode	1077		
Bischofferode	Thüringen	Bischophorst	1104		
Bischofferode	Hessen	Biscopesrod	1022		
		Bischoffesrode	1300		
Bischofrode	bij Merseburg	Biscopesroth	1022		
Branderode	Neder-Saksen	Brandesrod	1225		
Brandsrode	Hessen	Brandesrod	1250	Brandsrad	1463
Burgeroth	Beieren				
Burggräfenrode	Ob. Hessen				
Frankenroda	bij Merseburg		1104		
Frankenrode	Hessen				
Frohnroth	Wurtemberg				
Gräfenroda	Thüringen				
Gruytroden	Belg. Limburg				
Hasserode	Harz	Harsrode	1410		
Heisterbacherroth	bij Bonn				
Kaiserrode	Thüringen				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Kirchrode	Hannover				
Mainroth	a. d. Main in Franken				
Marienrode	Münster	Monasterium in Rothe Mon. thor Witmarschen Mon. in novale	1152	Marienrade	1119
Marienrode	Ob. Franken				
Marienroth	bij Hildesheim				
Mühlrode	" Hanau			Mulenrade	1235
Papenrode	Brunswijk	Papenrothe	1160		
Sassenroth	bij Coblenz				
Schelderode	Belg. O. Vlaand.	Scelderode	1228	Roden	1219
				Rodes	1252
				Rode	1299
Skållerud	Zweden	vgl. onrd. Skålaholt (skáli = hut)			
Sterrenrode	bij Fulda	novale	9e eeuw		

Samenstellingen met namen, de natuurlijke gesteldheid aanduidende.

Buschrodt	Luxemburg		983
Hagenrode	Saksen	Hagananrothe	
Heyerode	Thüringen		16e eeuw
Heyerode	Hessen	Hegenrode	1356
Heygerode	"	Heigenrode	1155
Timmenrode	"	Timmenrute	
Zimmersrode	"		
Steckenroth	Nassau		
Stenrodhe	Lübeck		
Venreder	Hannover	Foanrode	1070

Onzeker zijn:

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Vroegere naam.	Datum.	Afwijkende naam.	Datum.
Ahlrott	Westfalen	Adalrot?		vgl. Ahlhausen	
Baesrode	België	villa Basseroide St. Mariae	1218	Adalhadan- husen Alexander de Barsrod	1186
Bolleroda	Thüringen				
Epterode	Hessen	v. Abtirode?			
Everode	N.-Saksen				
Schelerode	Belg. Luxemb.				
Snikrode	Lübeck	Snicrode	1364	Snikrede	1367
Walsrode	Hannover				
Waurode	Belg. Brabant				

Plaatsnamen op rade.

Hedendaagsche naam	Ligging.	Uitgang rade in vroeger tijd.	Datum.	Uitgang rode in vroeger tijd.	Datum.
Rade 2	Sleeswijk				
Rade 2	Stade				
Rade	bij Lüneburg				
Rahde	Westfalen	Radi	1020		
Rade	bij Lembeek	Rhade	13e eeuw	Rode Rodde	1217 13e eeuw.
Rade	bij Keulen	Rade	1407	Rodhe	1147
Rade 2	bij Frankfurt				
Rath	België bij Antwerpen				
Rath	bij Mühlheim a/Ruhr				
Rath	Dusseldorf			Rothe	1206
Rath 2	Aken				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Uitgang rade in vroeger tijd.	Datum.	Uitgang rode in vroeger tijd.	Datum.
Raden	Mecklenburg				
Rathen	Westfalen	Rathun	9e eeuw		
Rathen	Breslau				
Rathen	Aberdeen (Schotland)	<i>onzeker</i>			
Die Rath	bij Dusseldorf				
Demerath	Eifel	in deme rath	s. a.		
Anrath	bij Crefeld			An rode	1019
Aldenrath	Rijnprovincie			Al ten rode	1028
Radehausen	Hessen			Rodohusen	Tr. Fuld. c. 6.

Samenstellingen met persoonsnamen.

Bellingrath	bij Keulen	(vgl. Bellinghave en Bellinghausen)			
Binzerath	Luxemburg				
*Dankerath ¹⁾	Eifel				
Dijmerade	Hessen	Dijmerade	14e eeuw		
Elcherath	bij Prüm			} Ekkileives- r oth Elicheroth	846 1220
Elverath	" Gladbach				
*Epprath	" Keulen				
*Erkrath	" Dusseldorf			Ercroyde, Erkeroyde	1218
*Gillrath	" Aken				
Gipperath	Eifel	Gepenraith	1506	Gepenrode Gippenrodt	1460 ?
Golkrath	bij Dusseldorf			Goelekeroth	1418
Greimerath	Hochwald		1521	Grimolderod	13e eeuw
Heigenrade	Hessen	Heygenrade	14e eeuw	Heigenrode	1356

¹⁾ Die namen op — rade of — rath, waarnaast elders gelijkkluidende namen op rode voorkomen, zijn met een * geteekend.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Uitgang rade in vroeger tijd.	Datum.	Uitgang rode in vroeger tijd.	Datum.
Heinzerath	bij Trier				
Herkenrath	" Siegburg			Herckenrode	1165
Herkingrade	" Lennep				
*Hetzerath	" Trier	Hetzeradt	1561	Hederichsrode	981
*Hülchrath	Rijnprov.	Hulckeradt	1288	Hilkenroide	1369, 1404
		Hulkenrade	1304	Hulkenrode	1304
*Immerath	bij Aken				
*Immerath	Eifel	Immerath	1506	Immeroth	1506
*Immigrath	bij Solingen				
*Irmenrat	Nassau				
*Nenterade	Hessen		14e eeuw	vgl. Nanthe- risrode	
Randerath	bij Diltz	v. Randenrade	1395	Randerothe	1094
				Renderoider Kirchspiel	1525
*Reterat	Nassau	Retteraidt	1390	Rethenroidt	1468
				vgl. Richwar- terode i. Hessen	
*Retterath	Eifel	(Ratheri sartis) Retteraidt	943 1390	Rethoroth	1052
				Rethirrode	1160
Richrath	bij Solingen			Ruehrothe	11e eeuw
Rickelrath	" Erkelenz			Richolferod	966
Ruperath	" Remagen			Ruboldisrothe	1054
Seppenrade	Westfalen			Sepperoth	1313
Subbelrath	"				
*Volkenrath	bij Aken	(vgl. Folmer- rode i. Hessen)			
Wellingerade	Hessen	Wellingerade	15e eeuw	Wellingrode	16e eeuw
Weltrat	Nassau				
Wertrat	"			Wickenro- dero marca	971
*Wickrath	a. d. Niers	Wijkraedt	1428	Wichinrod	1071
				Wikerode	1185

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Uitgang rade in vroeger tijd.	Datum.	Uitgang rode in vroeger tijd.	Datum.
*Wigenrat	Nassau				
Windrath	Elberfeld			Winithrode	1050
Wolmerath	a. d. Moezel	Wolmeradt	1608	Wolmerod	13e eeuw
Wulfrath	bij Elberfeld	(of diernaam)		Wulverothe	11e eeuw

Samenstellingen met adiectiva.

Apenrade	Sleeswijk	Apenrade	1404	Oppenraa	1429
*Blankenrath	bij Coblenz				
*Enginrath	Hessen	Enginraid	14e eeuw		
Hehldrath	bij Aken				
Hilgenrat	Nassau				
Horath	bij Trier				
*Klein raden	Mecklenburg				
*Langenrade	Sleeswijk				
*Lutrat	Nassau				
*Lutzerath	Eifel				
Naurath	Trier				
*Neuenrade	Westfalen				
*Neurath	bij Dusseldorf			Niuwenrothe	904
*Nordrath	" "				
Oberrad	" Frankfurt	Obernrade	1452		
*Osterathe	" Crefeld				
Schönrade	" Frankfurt				
Sterkrade	Westfalen			Sterkon rotha	9e eeuw
*Ueterath	bij Aken				
Utzerath	Eifel				
*Westerrade	Sleeswijk				
*Wildenrath	bij Aken			Wilderothe	1118

Samenstellingen met namen van gewassen.

Boekrade	bij Dulmen	(bók, fagus of bok, hircus?)			
*Holzerath	" Trier				

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Uitgang rade in vroeger tijd.	Datum.	Uitgang rode in vroeger tijd.	Datum.
*Hoppenrade	Mecklenburg				
*Hoppenrade	Oost-Havelland	Hoppenrade	1375		
*Hoppenrat	Nassau				
*Hupperath	bij Trier				
*Waldenrath	" Aken				

Samenstellingen met algemeene namen.

*Aprath	Westfalen			Abbetrode	1260
Clusserath	bij Trier	Clutzarrada	826	Klusserot	1504
Erfrade	Sleeswijk				
Arfrade	Lübeck				
Erberat	Nassau				
*Frohnrath	bij Aken			Fronerothe	1112
Frorath	" Neuwied				
*Gräfrath	Westfalen				
*Gräfrath	Eifel	Gräferaith	1615		
Hertogenrade	bij Aken	Hertogen- raide	1445	rodense cas- trum	1105
Jünkerath	Eifel			Juynckroede	1363
Münchenrat	Nassau				
Mülenrade	Lauenburg	Mulenrade	1285		
Sasserath	bij Gladbach				

Samenstellingen met namen, de natuurlijke gesteldheid aanduidend.

Bergrade	Sleeswijk				
Bergrath	Aken				
*Heigenrade	Hessen	Heigenrade	14e eeuw	Heigenrode	1356
*Venreder	Hannover	Faenrederi	1070	Foanrode	1070

Onzeker zijn :

Sausaurath	Luxemburg				
Welkenraedt	België, Luik				

Namen met reuth samengesteld.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Andere spelling.	Datum.
Reuth	Beieren		
Reut	Passau	rute	1120
Reut	Württemberg	riuti	1180
Reut	Oostenrijk	riuti	1091
Reut	Württemberg	rutin	970
Reute	Baden	riuti	1275
Reuthe	"	riuti	1191
Gereuth	Franken		
Kreith	Beieren	Giriute, geroute	1150
Altenreuth	"		
Beireuth	Franken		
Uttenreuth	Beieren	Utin ruitin	

Samenstellingen met eigennamen.

Bergartreute	Wurtemberg	Berngartruite	1196
Bernreuth	Beieren	Pernreut	1279
Eppenreuth	"		
Erkersreuth	"	Erckmersrewt	1449
Ermreuth	"	Ermreut	1449
Friedrichsreuth	Bohemen		
Gerbersreuth	"		
Heinrichsreuth	Beieren		
Immenreuth	"		
Rupprechtsreuth	Ob. Pfaltz		

Samenstellingen met plantnamen.

Haselreut	Beieren	Hasilriuda, doch ook Hasareoda	8e eeuw
Waldenreuth	"	Hasarieda	883

Samenstellingen met algemeene namen.

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Andere spelling.	Datum.
Bischofsreuth	Beieren		
Frankenreuth	Oostenrijk	Franchenreutt	1356
Fraurenreuth	Ob. Pfaltz		
Frohnreut	Wurtemberg	Fronruti	1094
Grafenreuth	Ob. Pfaltz		
Herzogenreuth	" Franken		
Lutzereuth	" "		
Munchsreuth	" Pfaltz		
Sassenreuth	" "		
Wiesenreuth	Oostenrijk	Wiesenreith	1292

Samenstellingen met adiectiva.

Altenreuth	Opper-Franken	Altenreut	1290
Hohenreute	a. Bodensee	Heuruti	1040
Klein reuth	Beieren		
Klein reith	Oostenrijk		
Neuenreuth	Ob. Pfaltz		
"	Franken		
Schönreuth	Ob. Pfaltz		
Wengenreuthe	Wurtemberg		
Wildenreuth	Ob. Pfaltz		

Namen met Ried samengesteld.

Ried	Beieren		
Rieden	"		
Ried	Baden	Riet	1310
Ried	Beieren	Riet	1310
Ried	"	Riede	1130
Ried	Bern	Riede	1261
Ried	Oostenrijk	Ryed	1270
Ried	Baden	Rieda	982
Rieden	Wurtemberg		

Hedendaagsche naam.	Ligging.	Andere spelling.	Datum.		
Rieden	Zwitserland				
Rietfeld	Beieren) Reotfeld Riotfeld	889		
			923		
Rietbach	Wurtemberg		1054		

Samenstellingen met eigennamen.

Albenried	Beieren	Albenriet	1461		
Bannried	Wurtemberg	Pannriet	1094		
Beckenried	Zwitserland	Beggenriet	1419		
Belried	Thüringen	Belliruoeth	944		
		Belliroeth	840		
Bernried	Beieren	Pernried	1020		
Betzgenried	Wurtemberg				
Betzigried	Schwaben				
Dattenriet	Elzas	Dadenriet	913		
Dankelsrieth	Beieren				
Ebenried	Beieren b. Nürnberg	Ebenruith			
		Ebenreut	1449		
Eggersried	St. Gallen				
Eisolzried	Beieren				
Friedrichsried	Ob. Pfaltz	Friedrichesreut	s. a.		
Geisewied	Schwaben				
Hiltersried	Beieren	Hilungesriut	11e eeuw		
Immenried	Wurtemberg				
Walkenried	Brunswijk	Walkenryde	1118	Walkenrode	1127
				Walkenrede	1126,
					1128

Samenstellingen met plant- en diernamen.

Nesselried	Baden	Nesselrit	1209		
Ziagalried	Zwitserland				

Samenstellingen met adiectiva.

H dendaagsche naam.	Ligging.	Andere spelling.	Datum.
Adelsried	Schwaben		
Altenried	Wurtemberg		
Haugenrieth	Beieren		
Hohenried	"	Houwenrieden	1041
Neuried	"		
Oberried	Kant. Bern		1250
"	" St. Gallen		

Samenstellingen met algemeene namen.

Abtsried	Beieren		
Frankenried	Schwaben		
Grafenried	Bern	Grafenriede	1275
Muhlried	Beieren		
Pischelried	"	Pischofesriet	1090
		Bischelriet	
Sachsenrieth	Schwaben	Sahsensriet	1059

Namen in Belgie met sart samengesteld.

Sart	prov. Brabant.
Sart	" Luik.
Lesart 2	" Luxemburg.
Les sarts	" Namen.
Sart Bernhart	" "
Sart a Ben	" "
Sart la Fagne	" "
Sars la Bruyère	" Henegouwen.
Sars la Buissières	" "
Sart Eustache	" Namen.
Sart Matelat	" "
Sart la Barbe	" Brabant.
Sart Dames Avelines	" "
Vieux Sart	" "

Liter Sart	Prov. Brabant.	
Sart St. Guillaume	"	"
Maransart	"	"
Rixensart	"	"
Sarmoulin	"	"
Sart les Walhain	"	"
Embrensart	"	Namen.
Les Geronsarts	"	"
Lambusart	"	Henegouwen.
Lodelinsart	"	"
Mansart	"	"
Ronsart	"	"
Sart Melun	"	"
Reguissart	"	Namen.
Rossart	"	Luxemburg.
Vatrinsart	"	"

en vele andere; zie de aardrijkskundige woordenboeken van van der Aa en van Wijk Rz.

Eenige Limburgsche plaatsnamen op Rode en Rade.

Amstenrade, gemeente bij Sittard, in de volkstaal *Austroh*, 1381 Austenrode, 1384 Anstenroide, 1474 Austenrode, 1581 Anstenradt en 1620 Amstenrade.

Leenregisters van Valkenburg beginnende 1381.

Benserade, gehucht van Heerlen, in de volkstaal *Benseroih*, 1281 Benserode, 1381 Buynsenroide, 1381 Bensenroede, 1386 Bentsenroide, 1447 Bensenroide en 1622 Benserade.

Publ. etc. du Limbourg XXI, 137. Leenregisters van Valkenburg.

Bingelrade, gemeente bij Sittard, in de volkstaal *Bingelder*, 1263 Binghenrode, 1268 Bingenrode, 1301 Bingenroide, 1529 Bingenroede en 1563 Bingenraide.

Quix Codex diplom. Aquensis 130, 135, 141, 142. -- Lacomblet, Urkundenbuch II 337. — Ernst, Hist. du Limbourg VI, 25, 45. — Wauters, Analyse des Chartes V, 536.

Breidenrade, gehucht der gemeente Schinnen, in de volkstaal *Breinder*, 1402 Breydenroede, 1778 Breyenroed, 1816 Breynder.

Doenrade, parochie onder de gemeente Oorsbeek, in de volkstaal *Doinder*, 1170 Dudenrode, 1292 Dongeroide, 1381 Doinrode, 1395 Duedenroede, 1444 Doynroede, 1533 Doenrade, 1611 Donrath.

Lacomblet I 436, II 923. Publications de la Soc. etc. du Limbourg. Leenregisters van Valkenburg.

Douvenrade, pachthoeve onder Heerlen, in de volkstaal *Douveroh*, 1450 Doynenrode.

Leenregisters van Valkenburg.

Eckelrade, parochie onder de gemeenten van Gronsfeld en Sint Gertruide, in de volkstaal *Eckelder*; 1381 Eckelroide, 1391 Eckelroide, Eckelrode en Eikelroide, 1478 Eckelroede, 1620 Eckelrade.

Leenregisters van Valkenburg.

Etsenrade, gehucht onder de gemeente Jabeek, in de volkstaal *Eet-sender*; 1145 Evecenrode, 1381 Ezenroede, 1581 Eitzenrath en Etzenraide, 1620 Etzenrade.

Lacomblet I 351. Leenregisters van Valkenburg.

Goudenrath, kasteel in de gemeente Eys, 1381 Godenroyde, 1412 Guedenroide, 1423 Godenroyde, 1609 Goudenrath.

Leenregisters van Valkenburg.

Goudenroot, een veld onder Houthem-Sint Gerlach, in de volkstaal het *Gouwenroot*; 1452 Dat gouden roit.

Leenregisters van Valkenburg.

Imstenrade, kasteel en pachthoeve onder de gemeente Simpelveld, in de volkstaal *Imstroh*; 1381 Emsenroide, 1539 Emstenraide, 1620 Imstenrath.

Leenregisters van Valkenburg.

Haagroth, veld onder Kerkrade, 1105 Hagenrode.

Annales Rodenses p. 5.

Herkenrade, gehucht onder Sint-Gertruyde, in de volkstaal *Herkender*, 1381 Herkenrode.

Leenregisters van Valkenburg.

's **Hertogenrade**, naam van een stadje onder Pruissisch gebied, en van een gewest ten deele onder Pruisen en ten deele onder Nederland gelegen. In de volkstaal heet het stadje *Roh* of *Hertzigenroh* en het gewest steeds *Hertzigenroh*, in het fransch noemt men *Rolduc* en land en stad; 1105 Rodense castrum, 1302 apud Rode, 1445 Hertzogen Raide, 1524 's Hertogenrode.

Annales Rodenses. Franquinet, Oorkonden van Kloosterrade.

Hillenrade, kasteel bij Roermond, in de volkstaal *Hilleroh*. Deze naam is misschien afkomstig van de oudadelijke familie Hillen, die, gedurende een groot gedeelte der middeleeuwen, te Roermond woonde.

Hobbelrade, gehucht der gemeente Spaubeek, in de volkstaal *Hoebelroh*, 1447 Hobbelroie, 1480 Hobbelrode, 1646 Houbelroy, 1661 Hoebelrade.

Franquinet, Inventaris der archieven van St. Gerlach. Leenregisters van Valkenburg.

Kerkrade, bij 's Hertogenrade, was de oorspronkelijke parochie van dit stadje, in de volkstaal *Kirkroh*, 1105 Rodensis parochia, 1109 Rodensis ecclesia, 1171 Rode, 13e eeuw Kyrchrode, 1467 Kyrchroede, 1499 Kirchraide, 1620 Kirchrath.

Franquinet, Inventaris der archieven van Kloosterrade. Annales Rodenses.

Kloosterrade, voormalige Augustijnenabdij tusschen Kerkrade en 's Hertogenrade, nu bisschoppelijk seminarie, gymnasium en hogere burgerschool, in de volkstaal *Kloostroh* of *Rolduc*; 1105 Rodensis locus, 1109 Monasterium Rodense, 1140 ecclesia de Rode, 1290 abbatia de Rode, 1296 manasterium Rodense, 1450 Kloosterode, 1622 Klostrath.

Annales Rodenses en Franquinet, Inventaris der archieven van Kloosterrade.

Kunrade, gehucht onder Voerendaal met steengroeven, die reeds door de Romeinen geëxploiteerd werden. In de volkstaal *Kunder*, 1448 Kongeroide, 1450 Kungero, 1620 Kuynrode.

Leenregisters van Valkenburg.

Landsrade, gehucht der gemeente Gulpen, in de volkstaal *Lansroh*; 1450 Lanserode, 1530 Lantsrode.

Slanghen, Bijdragen tot de gesch. van Limb.

Leverooi, parochie onder Nederweert, in de volkstaal *Leiveroy*, 1293 Leverlo en Leverloe, 1331 Leyverloie, 1432 Leyverloe.

Maasgouw, van 1883 p. 866.

Lutterade, parochie onder de gemeente Geleen, in de volkstaal *Lutteroh*. De oude benaming is mij niet bekend; in een oud Necrologium van het klooster Reichstein bij Montjoie staat dat de monniken van dit convent te „Lutterode“ de tiende en te Geleen de Kerkegift hadden.

Ritz, Urkunden des Niederrheins 75.

Mulrade, een gehucht en molen in de gemeente Schinnen, in de volkstaal *Muldermeulen* of *Gen Meulder*, 1381 Mulroede, 1539 Molenrade, 1629 Mulrade.

Leenregisters van Valkenburg.

Raath, gehucht in de gemeente Bingelrade, in de volkstaal *Gen-Root* of het *Reutje*; 1381 in dat Roet en in dat Roetken, of in geen Roitken, 1390 in gen Roet, 1444 in ghen Roetgen, 1533 in ghen Roit.

Leenregisters van Valkenburg.

Raer, gehucht van Meersen, in de volkstaal *Rohr*, 1382 Roderen, 1474 boven Mersen bij Rader, 1661 Raer.

Publ. etc. du Limbourg VIII en Leenregisters van Valkenburg.

Roeth, gehucht van Margraten, 1388 op't Roet, 1419 op ghen Rot, 1650 op gen Root. In de volkstaal *op 't Root*.

Slanghen, Bijdragen, en Leenregisters van Valkenburg.

Rothem, gehucht van Meersen, in de volkstaal *Roithem*, 1382 Roethem, 1392 Roethem, in de XVIIde eeuw Roethem.

Leenregisters van Valkenburg.

Root, veld in de gemeente Oirsbeek, 1382 op dat Roet, 1490 op dat Root.

Leenregisters van Valkenburg.

Stramprooi, gemeente van het voormalig vorstendom Thorn, in de volkstaal *Stamproh*. Deze plaatsnaam wordt ook wel eens *Stamproy* geschreven. De gemeente Stamproy was van oudsher in vijf rotten ingedeeld, die even zooveel gehuchten uitmaken, namelijk het Torenrot waar de kerk staat, het Molenbroeckrot, het Bergerrot, Breivensrot en Heyenrot. Over deze namen en over de vroegere schrijfwijze raadplege men Publ. etc. du Limbourg IX, 6, 7 en 23.

Tungelroci, gehucht onder Weert, in de volkstaal *Tungelroy*, 1480 Tungelroe, 1572, Tungelroy.

Maasgouw van 1883, p. 866.

Vaasrade, voormalige heerlijkheid der kerk van St. Servaas te Maastricht, nu gehucht der gemeente Nuth, in de volkstaal *Voeschen*, in het latijn der middeleeuwen Rhode sancti Servacii, 1139 Wastrode, 1230 Vaesrode, 1388 Vaesrode, 1444 Vaesrode, 1560 Vaesrade.

Slanghen, Het Markgraafschap Hoensbroeck. De Borman, Cartulaire de St. Servais à Maastricht. Leenreg. van Valkenb.

Venraai, groote gemeente in 't noorden van Limburg, in de volkstaal *Rooy* en *Venray*, 1224 Rodhe, 1490 Rode, 1500 Rode, 1530 Venrode.

Sloet, Oorkondenboek 479, documenten der Munsterkerk te Roermond.

Waenraed, veld onder de gemeente Bingelrade, in de volkstaal de *Waender*, 1301 Wanroide, 1530 Waemart.

Ernst, Hist du Limb. en Leenreg. van Valkenb.

Wijgelrade, hoeve bij Bingelrade, in de volkstaal *Wigelder*, 1381 Wingerode, 1423 Wygeroide, 1620 Wiegelrode.

Maasgouw, jaargang 1884 en Leenreg. van Valkenburg.

Wijnantsrade, in de volkstaal *Wienesroh*, in het latijn der middeleeuwen Rhoda Winandi, gemeente en vroegere heerlijkheid bij Valkenburg; 1286 Rode, 1288 Rode, 1326 Royde; in dit laatste jaar was heer dezer plaats Wijnant van den Bongart, die volgens het beweren van den Limburgschen geschiedschrijver S. P. Ernst zijn naam aan dit dorp verleend heeft, 1380 Rode, 1445 Wijnants Roide.

Strange, Genealogie der Herrn und Freiherrn von Bongart en Leenreg. van Valkenb.

Oud Vroenhoven.

JOS. HABETS.

